

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów	XVII
1. Mechanizmy powstawania bólu - Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski	1
1.1. Wprowadzenie	1
1.2. Patomechanizm bólu przewlekłego	16
2. Metody leczenia bólu	30
2.1. Farmakoterapia	30
2.1.1. Farmakogenetyka w leczeniu bólu - <i>Jarosław Woron,</i> <i>Renata Zajączkowska</i>	30
2.1.2. Nieopiodowe leki przeciwbólowe - <i>Jerzy Wordliczek, Jarosław Woron,</i> <i>Jan Dobrogowski</i>	36
2.1.3. Opiodowe leki przeciwbólowe - <i>Jan Dobrogowski,</i> <i>Renata Zajączkowska, Jarosław Woron, Jerzy Wordliczek,</i> <i>Magdalena Kocot-Kępska</i>	54
2.1.4. Zastosowanie leków opiodowych w leczeniu bólu pochodzenia nienowotworowego oraz silnych leków opiodowych u pacjentów z bólem przewlekłym pochodzenia nienowotworowego (BPNN) - <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Andrzej Szczudlik,</i> <i>Renata Zajączkowska, Anna Przeklasa-Muszyńska, Joanna Jakowicka-</i> <i>-Wordliczek, Magdalena Kocot-Kępska, Małgorzata Małec-Milewska</i>	84
2.1.5. Koanalgetyki (adjuwanty) - <i>Anna Przeklasa-Muszyńska,</i> <i>Jerzy Wordliczek, Magdalena Kocot-Kępska, Jan Dobrogowski</i>	94
2.1.6. Przezskórne i powierzchniowe podawanie leków w terapii bólu - <i>Małgorzata Malec-Milewska, Joanna Jakowicka-Wordliczek</i>	110
2.1.7. Niekorzystne interakcje leków stosowanych w farmakoterapii bólu - <i>Jarosław Woron, Joanna Jakowicka-Wordliczek, Jerzy Wordliczek</i>	123
2.2. Interwencyjne metody leczenia bólu	135
2.2.1. Blokady układu nerwowego (diagnostyczne, prognostyczne i lecznicze) - <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Magdalena Kocot-Kępska,</i> <i>Anna Przeklasa-Muszyńska</i>	135

2.2.2.	Zastosowanie opioidów i leków nieopiodowych w blokadach układu nerwowego - <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski, Anna Przeklasa-Muszyńska</i>	155
2.2.3.	Blokady neurolytyczne i inne zabiegi neurodestrukcyjne - <i>Jan Dobrogowski, Małgorzata Malec-Milewska, Andrzej Król, Ewelina Grzywna, Marek Moskała</i>	178
2.2.4.	Zastosowanie ultrasonografii w leczeniu bólu - <i>Luay Al-Qadi, Radosław Marciniak, Hanna Misiótek</i>	197
2.3.	Neuromodulacja w leczeniu bólu	228
2.3.1.	Przezsłonna elektrostymulacja nerwów (TENS) - <i>Jerzy Wordliczek</i>	228
2.3.2.	Przeznaczaszkowa stymulacja prądowa (tDCS) - <i>Anna Przeklasa-Muszyńska, Jan Dobrogowski</i>	238
2.3.3.	Wibracja - <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	241
2.3.4.	Akupunktura - <i>Magdalena Kocot-Kępska, Jan Dobrogowski</i>	243
2.3.5.	Inwazyjna stymulacja nerwów obwodowych i spłotów nerwowych - <i>Teodor Goroszeniuk</i>	246
2.3.6.	Neuromodulacja/ablacja pulsacyjna (P-RF) - <i>Andrzej Król</i>	253
2.3.7.	Inwazyjna neuromodulacja ośrodkowa w leczeniu bólu - <i>Witold Libionka, Wojciech Kloc</i>	255
2.4.	Niefarmakologiczne metody leczenia bólu	265
2.4.1.	Psychologiczne metody leczenia bólu - <i>Marta Kołtątaj, Anna Marków, Jan Dobrogowski</i>	265
2.4.2.	Fizykalne metody leczenia bólu - <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski, Julita Istrati</i>	280
2.4.3.	Leczenie manualne zespołów bólowych kręgosłupa - <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	290
3.	Kliniczna ocena chorego z bólem - <i>Jan Dobrogowski, Anna Przeklasa-Muszyńska, Marta Kołtątaj</i>	301
3.1.	Taksonomia i klasyfikacja bólu	303
3.2.	Wywiad	305
3.3.	Lokalizacja bólu (rysunek bólu).	306
3.4.	Ocena nasilenia bólu - skale bólowe.	307
3.5.	Charakterystyka bólu - kwestionariusze i inne narzędzia oceny.	309
3.6.	Kliniczna ocena chorego z bólem neuropatycznym.	322
3.7.	Kliniczna ocena chorego z bólem pooperacyjnym.	325
4.	Postępowanie terapeutyczne w wybranych zespołach bólu ostrego	329
4.1.	Uśmierzanie bólu pooperacyjnego - <i>Jerzy Wordliczek, Hanna Misiótek, Renata Zajączkowska, Jan Dobrogowski</i>	329
4.1.1.	Metody uśmierzania bólu pooperacyjnego.	330
4.1.2.	Szczegółowe zalecenia postępowania przeciwbólowego.	345

4.2.	Postępowanie przeciwbólowe u pacjentów po urazie - <i>Renata Zajączkowska, Jerzy Wordliczek</i>	351
4.2.1.	Okresy bólu po urazie.	352
4.2.2.	Neuropatyczny ból pourazowy.	364
4.3.	Analgesodacja w OIT - <i>Jerzy Wordliczek, Joanna Jakowicka-Wordliczek, Anna Wrzosek, Jarosław Woron.</i>	366
5.	Postępowanie terapeutyczne w wybranych zespołach bólu przewlekłego	379
5.1.	Epidemiologia bólu przewlekłego - <i>Magdalena Kocot-Kępska, Jan Dobrogowski</i>	379
5.2.	Bóle twarzy - <i>Jan Dobrogowski, Anna Przekłasa-Muszyńska, Jerzy Wordliczek</i>	383
5.2.1.	Neuralgie nerwów czaszkowych.	384
5.2.2.	Zespół piekących ust.	394
5.2.3.	Przewlekły idiopatyczny ból twarzy (PIBT)/przetrwwały ból twarzy/ nietypowy ból twarzy.	394
5.2.4.	Zespół bólowo-dysfunkcyjny stawu skroniowo-żuchwowego.	397
5.2.5.	Zespół więzadła rylcowo-gnykowego (zespół Eaglea).	399
5.3.	Bóle głowy - <i>Adam Stepień</i>	401
5.3.1.	Migrena i jej leczenie.	402
5.3.2.	Leczenie napięciowego bólu głowy.	415
5.3.3.	Trójdzielno-autonomiczne bóle głowy.	416
5.4.	Inne zespoły bólowe w zakresie głowy i szyi - <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	421
5.4.1.	Zespół szyjny górny (szyjnopochodny ból głowy, migrena szyjna).	421
5.4.2.	Bolesne zapalenie olbrzymiokomórkowe tętnicy skroniowej.	422
5.4.3.	Neuralgia nerwu potylicznego większego.	423
5.4.4.	Polekowe bóle głowy (polekowe bóle głowy „z odbicia”).	423
5.4.5.	Pourazowe bóle głowy.	424
5.5.	Ból jamy ustnej i twarzy a bóle zębów. Diagnostyka różnicowa zespołów bólowych zębopochodnych i niezębopochodnych - <i>Błażej Szczęrbaniwicz</i>	426
5.5.1.	Ból jamy ustnej i twarzy.	426
5.5.2.	Diagnostyka różnicowa bólu zęba ze struktur pochodzących/powiązanych z samym zębem (zębopochodnego) z bólem zęba ze struktur anatomicznie z nim niepowiązanych (niezębopochodnym).	437
5.6.	Neuropatyczne zespoły bólowe - odrębności terapii opartej na EBM - <i>Jan Dobrogowski, Renata Zajączkowska, Jerzy Wordliczek, Andrzej Szczudlik, Małgorzata Malec-Milewska, Magdalena Kocot-Kępska</i>	446
5.6.1.	Półpasiec i neuralgia popółpaścowa.	449
5.6.2.	Bolesna neuropatia cukrzycowa.	458

5.6.3.	Neuropatie obwodowe.	463
5.6.4.	Ból po amputacji.	464
5.6.5.	Ból ośrodkowy.	472
5.7.	Przetrwały ból pooperacyjny i pourazowy - <i>Renata Zajączkowska,</i> <i>Jerzy Wordliczek.</i>	479
5.7.1.	Wstęp.	479
5.7.2.	Epidemiologia.	479
5.7.3.	Czynniki ryzyka.	480
5.7.4.	Charakterystyka.	484
5.7.5.	Leczenie.	484
5.7.6.	Wybrane zespoły przetrwałego bólu pooperacyjnego.	486
5.8.	Zespoły bólowe narządu ruchu - <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek,</i> <i>Julita Istrati, Artur Gadek.</i>	490
5.8.1.	Choroba zwyrodnieniowa stawów.	490
5.8.2.	Fibromialgia.	497
5.8.3.	Osteoporoza.	498
5.8.4.	Zespoły bólowe kończyn górnych.	499
5.8.5.	Zespoły bólowe kończyn dolnych.	503
5.9.	Bóle kręgosłupa - <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Julita Istrati.</i>	506
5.9.1.	Schemat badania chorych z bólami kręgosłupa.	507
5.9.2.	Zespoły bólowe kręgosłupa szyjnego.	510
5.9.3.	Bóle kręgosłupa piersiowego i klatki piersiowej.	512
5.9.4.	Zespoły bólowe kręgosłupa lędźwiowo-krzyżowego.	513
5.9.5.	Ból kości ogonowej.	519
5.10.	Funkcjonalne zespoły bólowe - <i>Magdalena Kocot-Kępska,</i> <i>Jan Dobrogowski, Anna Przeklasa-Muszyńska.</i>	521
5.10.1.	Fibromialgia (FM).	522
5.10.2.	Zespół jelita drażliwego (IBS).	529
5.10.3.	Niekardiogenne bóle w klatce piersiowej (NCCP).	535
5.11.	Bóle miednicy mniejszej i krocza u kobiet - <i>Joanna Jakowicka-</i> <i>-Wordliczek.</i>	540
5.11.1.	Bolesne miesiączkowanie.	540
5.11.2.	Endometrioza.	542
5.11.3.	Wulwodynia.	547
5.11.4.	Śródmiąższowe zapalenie pęcherza (zespół bolesnego pęcherza).	551
5.12.	Bóle miednicy mniejszej i krocza u mężczyzn - <i>Marek Suchorzewski</i>	556
5.12.1.	Epidemiologia.	557
5.12.2.	Taksonomia.	557
5.12.3.	Patomechanizm.	558
5.12.4.	Badania etiopatogenetyczne w zakresie zespołu bólu miednicy.	560
5.12.5.	Czynniki ryzyka.	560
5.12.6.	Objawy.	561

5.12.7.	Wywiad, badanie fizykalne i badania diagnostyczne	561
5.12.8.	Rozpoznanie	562
5.12.9.	Kliniczny podział przewlekłych zespołów bólowych miednicy i krocza (wg taksonomii IASP).	562
5.12.10.	Leczenie przewlekłego bólu miednicy u mężczyzn	566
5.13.	Leczenie bólu u dzieci - <i>Krzysztof Kobylarz, Iwona Szlachta-Jezioro</i>	573
5.13.1.	Leczenie bólu ostrego u dzieci	574
5.13.2.	Leczenie bólu przewlekłego u dzieci	589
5.14.	Leczenie bólu u chorych w wieku podeszłym - <i>Jerzy Wordliczek, Anna Przeklasa-Muszyńska, Jan Dobrogowski, Tomasz Grodzicki</i>	602
5.14.1.	Epidemiologia bólu	603
5.14.2.	Umiejscowienie bólu u osób w wieku podeszłym	603
5.14.3.	Płēć i odczuwanie bólu	604
5.14.4.	Związane z wiekiem zmiany w układzie nocyceptywnym	604
5.14.5.	Wpływ czynników psychologicznych na percepcje bólu w wieku podeszłym	605
5.14.6.	Zależne od wieku różnice w odczuwaniu i odbiorze bólu	606
5.14.7.	Ocena bólu u pacjentów w wieku podeszłym	607
5.14.8.	Leczenie bólu u pacjentów w wieku podeszłym	608
5.15.	Leczenie bólu u pacjentów z zaawansowaną niewydolnością narządową - <i>Renata Zajęczkowska, Jarosław Woronē, Małgorzata Krajnik, Piotr Sobański, Jerzy Wordliczek</i>	618
5.15.1.	Leczenie bólu u pacjentów z zaawansowaną niewydolnością serca	618
5.15.2.	Leczenie bólu u pacjentów z przewlekłą obturacyjną chorobą płuc	625
5.15.3.	Leczenie bólu u pacjentów z niewydolnością nerek	629
5.15.4.	Leczenie bólu u pacjentów z niewydolnością wątroby	635
6.	Ból u chorych na nowotwór	641
6.1.	Mechanizmy powstawania bólu u chorego na nowotwór - <i>Jerzy Wordliczek, Renata Zajęczkowska</i>	641
6.1.1.	Ból nocyceptorowy - somatyczny u pacjenta z chorobą nowotworową	643
6.1.2.	Ból nocyceptorowy - trzewny u pacjentów z chorobą nowotworową	646
6.1.3.	Ból neuropatyczny u chorego na nowotwór	647
6.1.4.	Ostre zespoły bólowe	658
6.1.5.	Ból niebezpośrednio związany z chorobą nowotworową lub jej leczeniem	659
6.1.6.	Ból niezwiązany z samym nowotworem i jego leczeniem	659
6.2.	Standardy leczenia bólu u chorych na nowotwory - <i>Wojciech Leppert, Małgorzata Krajnik, Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	661
6.2.1.	Podstawowe zasady postępowania przeciwbólowego u chorych na nowotwory	662

6.3.	Trudne sytuacje w opiece paliatywnej - <i>Małgorzata Krajnik, Wojciech Leppert</i>	673
6.3.1.	Zasady leczenia objawowego	674
6.3.2.	Umieranie	689
7.	Rzadziej występujące zespoły bólowe	694
7.1.	Ból w boreliozie z Lyme - ze szczególnym uwzględnieniem neuroboreliozy - <i>Małgorzata Malec-Milewska, Ewa Marcinkowska</i>	694
7.2.	Ból w przebiegu sarkoidozy - <i>Magdalena Dorazil, Jarosław Woron, Jerzy Wordliczek</i>	703
7.3.	Ból w chorobie Parkinsona - <i>Krzysztof Brzeziński</i>	709
7.4.	Zespół łopatkowo-żebrowy - <i>Marek Suchorzewski</i>	714
7.5.	Zespół otworu górnego klatki piersiowej (TOS) - <i>Wojciech Serednicki, Grzegorz Jagła, Ewa Zasada, Jerzy Wordliczek</i>	717
7.6.	Genetycznie uwarunkowane zespoły spowodowane mutacjami genów - <i>Magdalena Kocot-Kępska, Renata Zajączkowska, Jan Dobrogowski</i>	729
7.6.1.	Erytromelalgia (PE)	731
7.6.2.	Zespół napadowego bólu ekstremalnego (PEPD)	735
7.6.3.	Zespół wrodzonej niewrażliwości na ból (CIP)	739
7.7.	Leczenie bólu w zespole Guillaina-Barrego - <i>Iwona Filipczak-Bryniarska, Jarosław Woron</i>	741
7.8.	Zespół niespokojnych nóg (RLS) - <i>Renata Zajączkowska</i>	750
7.9.	Ból u chorych na stwardnienie rozsiane - <i>Małgorzata Malec-Milewska, Anna Przeklasa-Muszyńska</i>	756
7.10.	Ból odbytu i odbytnicy - <i>Agnieszka Sękowska, Małgorzata Malec-Milewska</i>	766
7.11.	Zespół piekących ust (BMS) - <i>Agnieszka Sękowska, Małgorzata Malec-Milewska</i>	774
7.12.	Zespół wielobjawowego bólu miejscowego (CRPS). Zaburzenia motoryczne w CRPS - dystonia - <i>Anna Przeklasa-Muszyńska, Magdalena Kocot-Kępska, Jan Dobrogowski</i>	781
7.13.	Neuropatia cienkich włókien (SFN) - <i>Magdalena Kocot-Kępska</i>	792
7.14.	Zespół bólowy po nieskutecznych operacjach kręgosłupa (FBSS) - <i>Julita Istrati</i>	799
	Aneks	809
	Skorowidz	823